

História módy 3 (v rokoch) :

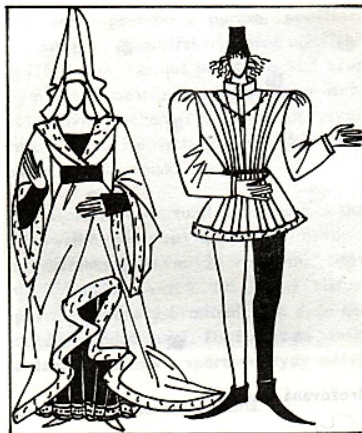
Obsah

- Burgundská móda
- Renesančný štýl
- Španielsky štýl odievania
- Oblečenie počas 30-ročnej vojny
- Baroková móda
- Regencia
- Rokokový štýl

[Druhá časť](#)

[Pokračovanie...](#)

V 15. storočí - sa nosila tzv. **burgundská móda**. štýl odievania sa vyznačoval bohatou farebnosťou, ale aj dokonalosťou materiálov a ušľachtilých tvarov, pričom neboli vylúčené ani mnohé výstrelky. Niektorí kultúrni historici do tohto obdobia vkladajú vznik módy[1]. Charakteristickými znakmi sú štihle a špicaté formy odevov a klobúkov. Tkaniny boli zhotovené z dobre spracovanej vlny, bavlny a ľanu. Vznešené dámy a páni si obľúbili damask pretkávaný zlatom ozdobený kožušinami. Zvláštne boli rozmanité zvonkové ozdoby (aj na topánkach).

Burgundský odev

My-party burgundskej módy

Dámsky odev sa vyznačoval úzkym zošňurovaným pásom, závojom (niekedy až 75 cm dlhým), vlečkou (siahajúcou niekedy až po zem), kužeľovitým klobúkom (niekedy vysokým viac ako pol metra) a veľmi hlbokými výstrihmi. Okraje šiat boli zúbkované alebo lemované.

Muži nosili priliehavé, často vatované, kabátce so stojatým golierom a prešivanou prednou stranou. Nohavice pančuchového tvaru mali rôznu farbu[2]. Dlhý vrchný ozdobný plášť sa nazýval tabart alebo tappert. Špicatá obuv merala výnimočne aj tri veľkosti chodidla (také mohla nosiť iba vrchnosť, kniežatá a princovia najviac 2,5 násobok chodidla, vyššia šľachta 2 násobok chodidla, rytieri 1,5 násobok chodidla, bohatí ľudia si mohli predĺžiť nohu o dĺžku chodidla, prostí ľudia o polovicu). Veď „Žiť na veľkej nohe“ je slovný obrat pochádzajúci z tohto obdobia.

Ženský rukáv
v roku 1410

Ženský účes
v roku 1419

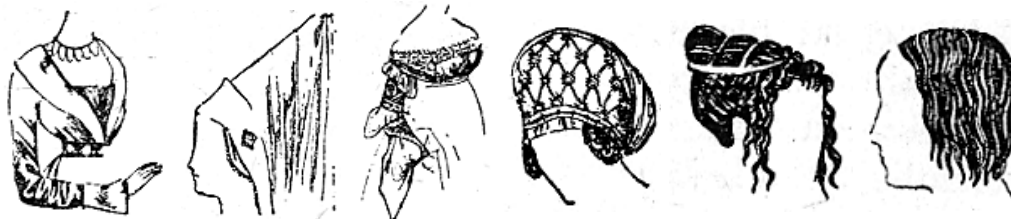
Ženská
pokryvka hlavy
v roku 1434

Ženský účes
v roku 1437

Ženský účes
v roku 1450

Ženský rukáv
v roku 1450

Ženská
pokryvka
hlavy
v roku 1460

Ženský rukáv
v roku 1495

Ženská
pokryvka
hlavy
v roku 1495

Ženský účes
v roku 1495

Ženský účes
v roku 1500

Mužský
klobúk
v roku
1380

Mužský
účes
v roku
1400

Mužský
klobúk
v roku
1400

Mužský
klobúk
v roku
1435

Mužský
klobúk
v roku
1450

Mužský
účes
v roku
1460

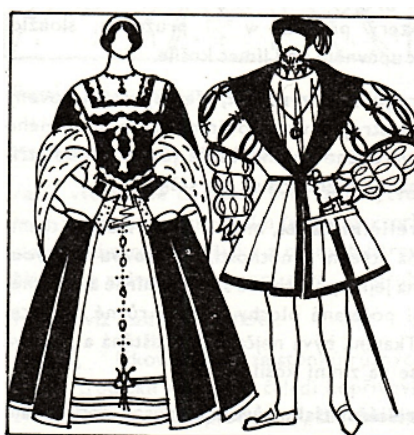
Mužský
klobúk
v roku
1470

Mužský
klobúk
v roku
1500

Po roku 1500 - šliapací krídlový kolovrat urýchlil pradenie.

V polovici 16. storočia - sa prvý raz v dnešnom slova zmysle objavil podpäťok[3].

V 16.-17. storočí - sa v móde uplatňoval **renesančný štýl** odievania, štýl vyjadrujúci ideál rovnováhy jednotlivých častí tela. Disponuje nákladnými a krásnymi tkaninami (brokát, zamat, atlas a hodváb). Táto móda v porovnaní s prehnaným gotickým odevom bola prirodzená, lebo sa oslobodila od všetkého minulého. Nápadnosť a vyzývavosť nahradila ladnosť a prirodzený pôvab, farba prestala označovať hodnotu, súčasťou štýlu sa stala pestrofarebnosť.

Odev z obdobia renesancie

Ženský odev zdôrazňoval prirodzený tvar tela s nenásilne vyznačeným pásom, sukňa bola zložená do širokých a bohatých záhybov. Tesný živôтик[4] bol dekoltovaný do štvorca alebo kruhovito a prvýkrát sa tento odev strihom delil na živôтик a dlhú sukňu. Pôvodne jednoduchý priliehavý rukáv sa neskoršie rozstrihol k získaniu pohodlia, ale i bohatosti. Bohaté ozdobné rukávy, ktoré boli v dámskej móde dôležitým ozdobným predmetom, sa dali vymieňať i striedať.

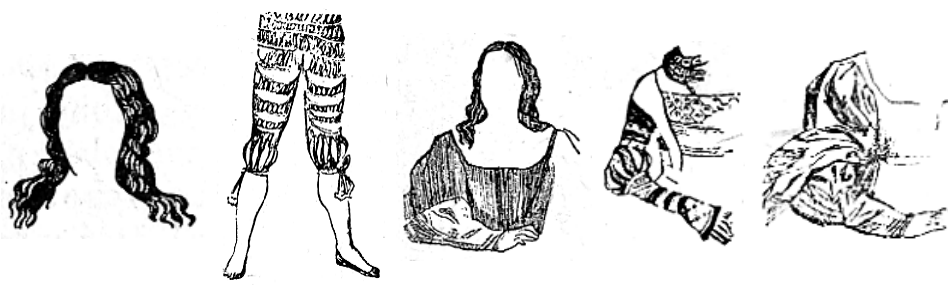
Cez tento odev sa nosil ešte ďalší, ktorý bol bez rukávov, s otvoreným predným dielom a podobal sa kabátu. Dôležitým doplnkom bola vreckovka a vejár, obľúbené boli zlaté retiazky a ťažké náhrdelníky.

Odev muža sa skladal z krátkeho pláštá s koženým lemovaním a prestrihnutými rukávami. Siahal ku kolenám, ale nosil sa aj kratší, takže odhaľoval priliehavé výstredné nohavice. Iným typom odevu bol plášť so všitými rukávami a širokým golierom, siahajúcim až po päty. Tento klasický odev vrcholnej renesancie zostal ako slávnostné oblečenie pri oficiálnych vysokoškolských slávnostiach,

- muži aj ženy nosili kožené topánky rôznej výšky podľa toho, akému účelu mali slúžiť,

- aj keď sa vidiecky pracovný odev len málo zmenil (došlo k skráteniu ženských šiat) a jeho strih bol pre všetky povolania rovnaký, predsa existoval rozdiel medzi odevom sedliaka, hutníka, krajčira, práčky alebo slúžky.

Pracovný odev mal predovšetkým účelový charakter,

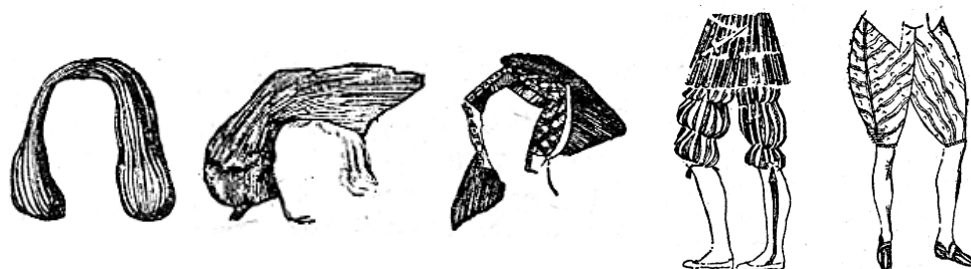
Ženský účes
z roku 1512

Mužské
nohavice
z roku
1514

Dekoltovanie
z roku 1514

Ženský rukáv
z roku 1514

Ženský rukáv
z roku 1515

Mužský účes
z roku 1515

Mužský klobúk
z roku 1521

Ženský klobúk
z roku 1536

Mužské nohavice
z roku 1538

Mužské
nohavice
z roku
1578

- na ženských hlavách sa najprv objavil klobúk, tzv. sella, neskôr mužskú a ženskú módu ovládli baretý. Aj napriek tomu však hlava bola najčastejšie nepokrytá, cenilo sa vysoké čelo. Bohaté ženy si do účesov vpletali perly a ozdobovali ich diadémom z drahých kameňov, dievčatá sa krášlili girlandami a kvetinovými venčekmi. Na úpravu hlavy sa často používali jemné siete a priehľadné závoje. Muži nosili bradu a fúzy,

- boli vejáre často dielami významných maliarov tej doby.

Renesančné siluety 1500, 1510

Vládny predstaviteľ
z Anglicka
v roku 1540

Klasický odev
vrcholnej
renesancie

Renesančná
úprava
hlavy

V 2. polovici 16. storočia - sa v móde uplatňoval **španielsky štýl** odievania^[5]. Vyjadroval násilné usporiadanie pomerov v krajine, vyznačoval sa prísnosťou, strohosťou, tuhosťou, nepohodlnosťou a tmavou farebnosťou. Vysoký golier ešte viac znemožňoval pohyb a prirodzenosť.

Španielska móda

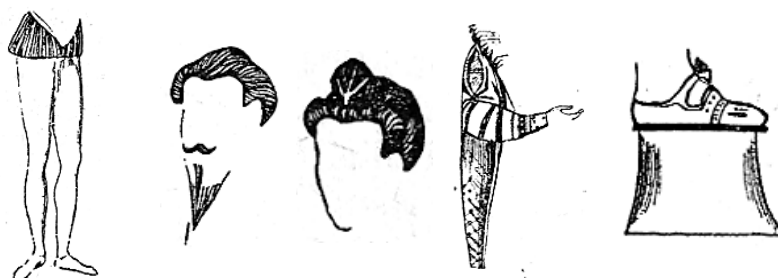
U odevov pre ženy boli potlačené tvary ženského tela a malá hlava len dokresľovala celkový vzhľad. Telo bolo stiahnuté pevným korzetom tvarovaným do kužela a rovnako aj zdobená sukňa mala tvar kužela[6]. Spodnička bola koncom 16. storočia vystužená obručami[7].

Okrem toho sa nosil voľný plášťový šat.

Vrchný kabát siahal až po zem, u bohatých bol vyšívavý zlatom, striebrom, perlami a drahými kameňmi, od pásu alebo ešte vyššie bol otvorený.

Vysoký španielsky golier si vynútil dohora vyčesané vlasy.

Dámske klobúky sa celkom podobali pánskym. Boli tvrdé, vyrobené zo zamatu a nazývali sa toque. Tiež sa nosila malá tvrdá hodvábná prikrývka s úzkym okrajom.

Mužské nohavice
z roku 1580

Mužský účes
z roku 1581

Ženský účes
z roku 1581

Ženský rukáv
z roku 1581

Benátska koturna

Muži nosili upnutú kazajku, podobne ako ženy so stojatým španielskym golierom[8], v súlade s ním boli čipkové ozdoby rukávov a košele. Ku krátkym, pod rozkrok siahajúcim vypchaným súdkovitým nohaviciam, výrazne rozširujúcim panvu, sa nosili dlhé pančuchy. Doplnkom tohto odevu bol široký vystužený hodvábný plášťik - cape, ktorý sa nezapínal.

Španielskej móde sa prispôsobilo aj detské oblečenie.

Obuv španielskej módy bola ozdobná, v 16. storočí, keď sa Španieli snažili vyrovnáť výškové rozdiely mužov a žien, dámy nosili pod dlhými sukňami[9] niekedy až 50 cm vysoké koturny.

Medzi dvorskou módou a ľudovým oblečením bol veľký rozdiel. Oblečenie mešťanov bolo nielen jednoduchšie ale aj svetlejšie a bez čipiek, príslušníčky mestskej chudoby mali niekedy veľké výstrihy.

Španielska mužská a ženská móda

Francúzska
variácia
španielskeho
ženského odevu

„Krinolíny“ španielskej módy z rokov 1525, 1550 a 1610

Vo Francúzsku došlo k uvoľneniu dôstojnosti španielskeho odevu v prospech väčšej farebnosti, tvarovej pestrosti a niektorých výstredností. Bol zavedený kamizol (wame), ktorý aj mužom vytváral úzky driek a zvláštny tvrdý vankúš vnútri toho „saka“, tzv. husacie brucho. Tak došlo k značnej deformácii prirodzenej mužskej postavy. Francúzske cape bolo o niečo kratšie a jeho účelnosť celkom zmizla. Ženám bolo dovolené nosiť výstrihy, nelpelo sa ani na bizarných golieroch, došlo k rozšíreniu sukien. Tie dostali najprv tvar zvonu, neskôr suda, čo sa nedalo uskutočniť bez zvláštnych konštrukcií (vertugalle). Najväčším stúpencom španielskej módy vo francúzsku bol kráľ Henrich III., ktorý navrhoval módne novinky, vedel majstrovsky škrobiť španielske goliere, bol najlepším kaderníkom svojej manželky a chodieval spať vo zvláštnej maske a v špeciálnych rukaviciach, aby chránil a pestoval svoju jemnú pokožku.

V 16. storočí

- sa do Európy dostali z Indie prvé vzorkované tkaniny. Vzory sa v tých dobách tlačili priamo na tkaninu,
- bola zrušená väčšina kúpeľov.

Oblečenie počas 30-ročnej vojny (1618-1648)

Táto móda sa uplatňovala najmä v Holandsku [\[10\]](#), ktoré bolo najväčším nepriateľom Španielska, a odporcom jeho módy zároveň.

Mužský kabát sa predĺžil a uvoľnil, postupne odpadli vypchávkavy, vatovanie a pás sa o niečo zvýšil. Čipky začali prežívať svoju najväčšiu módnú konjunktúru. Niekedy tvorili úzky, inokedy široký ležatý golier pokrývajúci celé ramená a používali sa nielen na manžety, ale aj na ozdobné zakončenie vysokých topánok a na dekoráciu širokých šerp. Nohavice sa rozšírili a predĺžili až pod kolená, kde ústili do celkom novej obuvi. Boli to vysoké kožené topánky s nápadnými podpätkami [\[11\]](#), ktoré sa časom rozšírili a prehýnali ako golier. Mužský šatník dopĺňal krásny vrchný plášť, niekedy prehadzovaný len cez rameno.

Mužská a ženská móda
počas 30-ročnej vojny

Muži si nechali rásť dlhšie vlasy, ktoré si občas po stranách splietli na dva vrkoče. Hlavy si zakrývali širokými klobúkmi s perím, šikmo gavaliersky nasadenými. Tieto klobúky nosili aj ženy. Ženské vlasy splývali podobne ako mužské na ramená.

Mužský klobúk
z roku 1629

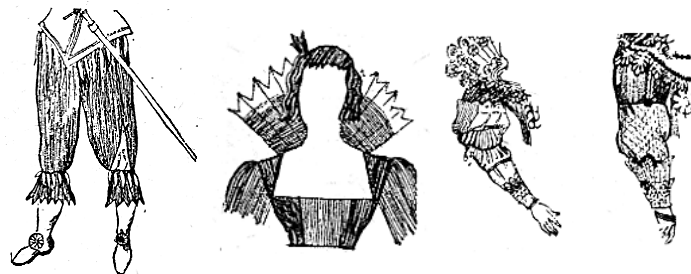
Mužský účes
z roku 1640

Ženský klobúk
z roku 1610

Ženské účesy z rokov
1620 a 1640

Oblečenie žien sa už nevystužovalo žiadnym lešením a vankúšmi. Okrem Španielska zmizol korzet a vertugalle a patričný objem a sudovitú siluetu vytvárali početnejšie spodné sukne, ktoré pod zvýšeným pásom dodávali postave plnosť[12]. Okolo roku 1640 zmizla všetka tvrdosť a tesnosť dámskych šiat a odev bol ľahší. Typický golier bol široký a čipkovaný. Spolu s ním prišla do módy dekoltáž. Postupne sa dekolt značne znižoval a klesal tak nízko, že odhaľoval hornú polovicu poprsia. Okolo roku 1650 sa obdĺžnikový výstrih zmenil na oválny, ktorý odhaľoval tiež ramená a krk. Okrem dekoltu sa čipkami ozdobovali aj široké rukávy, ktoré strácajú na dĺžke odhaľovali veľkú časť predlaktia.

Z čipiek sa vyrábali aj ozdobné vreckovky. Sukne splývali voľne na zem a niekedy sa aj trochu ťahali po zemi. V renesančnej móde obľúbenú zlatú reťaz vystriedali perlové šnúry vo vlasoch, na krku a niekedy aj okolo tela.

Mužské nohavice
z roku 1629

Dekoltovanie
z roku 1640

Ženské rukávy
z roku 1620 a 1637

Plavovlásky a tmavé si svoje vlasy prefarbovali zvláštnym čiernym púdom, moderná bola biela pleť a elegantné dámy si dávali najmä v zime masku. V lete si chránili tvár pred slnkom širokými klobúkmi.

V rôznych krajinách sa postupne objavovali nové variácie tejto módy. Oblečenie v období tridsaťročnej vojny bolo dosť nejednotné a jednotlivé krajiny a mestá vykazovali značné odchýlky. Napríklad v Nemecku sa objavili v oblečení prvky národnej príslušnosti, v Anglicku odmietli puritáni luxus. Z ich oblečenia zmizli čipky, stuhy...[13] Víťazná mocnosť - Francúzsko, začalo po období Tridsaťročnej vojny určovať svetu zákony módy na dlhé desaťročia.

Okolo roku 1629 - vznikol pojem móda.

Od polovice 17. storočia - sa nosila tzv. **baroková móda**. Určoval ju versailleský dvor, kde sa móda stala vládnuou záležitosťou a zákonom, ktorému málokto odporoval[14]. Francúzska móda zjednotila oblečenie vládnučich vrstiev všetkých významných európskych národov.

Móda tej doby sa vyznačovala uvoľneným, zložitým dekoratívnym strihom s uplatnením jasných farieb, hodvábnych brokátov a čipiek.

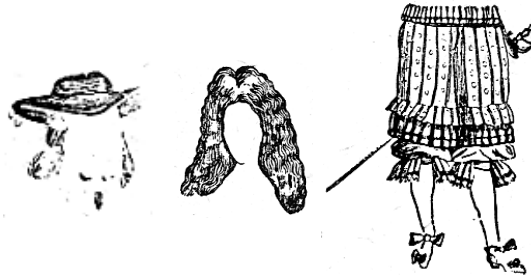

Odev z obdobia baroka

Mužský barokový odev

Dôležitým a neodmysliteľným prvkom mužského obliekania sa stala parochňa [15], ktorá je typickým symbolom tej doby - zväčšuje, izoluje a štylizuje.

Vďaka parochni sa muži zriekli vlastných pestovaných vlasov a dali si ich oholiť alebo ostrihať nakrátko [16]. Ženy nosili dlhé vlasy, nikdy však nedosahovali bohatosť nákladných [17] pánskych parochní. Ich účes bol etážový, s príčeskom, upravovaný pomocou drôtenej konštrukcie. Muži nosili malé fúzičky. Mužský odev sa skladal z rozšíreného kabátca, ktorý bol koncom 17. storočia bohato zdobený vyšíváním a stuhami, rukávy boli prehnuté, takže vynikala zdobená košeľa. Otvorené predné diely kabátca odkrývali vestu predĺženú až ku kolenám. Košeľa mala široké čipkové manžety a golier s nákrčníkom. Nohavice siahali ku kolenám, nosili sa k nim hodvábne pančuchy.

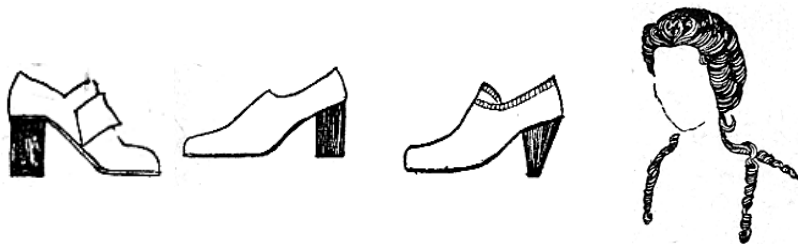
Mužský klobúk z roku 1664

Mužský účes a nohavice z roku 1700

Tento odev vytvoril základ dnešného pánskeho obleku, skladajúceho sa zo saka, vesty a nohavíc.

Ženský odev sa prikláňal k štylizácii, dlhá sukňa bola na prednom diele rozstrihnutá a odhaľovala spodnú sukňu. Na bokoch bola bohato vrstvená a zdvihnutá pomocou železných obručí.

Živôtik, najskôr stiahnutý kosticami, bol šnurovaný. Výstrih mal štvorhranný tvar, jeho predná časť bola bohato zdobená čipkou. Poltopánky mávali vysoké podpätky odlišnej farby.

Ženské barokové topánky

Ženský účes z roku 1700

V tej dobe pranie bielizne a telesná čistota neboli práve v móde a nahrádzali sa silným parfumovaním. Ľudia si vymieňali bielizeň najviac raz za mesiac. Najobľúbenejším drahokam tých čias bol diamant.

Roku 1672 - bola v zámku neďaleko Paríža zriadená odborná pančuchárska škola.

Vidiečania z doby Ludovíta XIV.

Od roku 1676 - vychádzal v Paríži prvý módný časopis *Galerie des modes*, ktorému sedem rokov konkuroval londýnsky *Galery of fasion*. V prvých číslach boli ručne farbené obrázky s podrobným opisom každej

novinky.[18]

Po roku 1690 - sa okolo krku uväzoval čipkový alebo ľanový ručník, predchodca dnešnej kravaty.

Regencia

Prechodné obdobie medzi barokovým a rokokovým odievaním je pomenované podľa regentstva Filipa z Orleánsu za nedospelého Ľudovíta XV. Vtedy začína ustupovať pevné barokové šatstvo hravému rokoku. Všeobecne možno povedať, že oblečenie bolo o niečo pohodlnejšie a praktickejšie ako predošlé. Silueta oboch pohlaví bola kužeľovitá, podobná veľkému tlačnému písmenu A.

Mužský odev sa zúžil a „sako“ sa takmer nikdy nezapínalo. Krajky zdobili otvorenú časť vesty, koniec rukávov a boli základným materiálom úzkeho goliera. Topánky sa o niečo zjemnili a tvorili prechod k rokokovým so sponou. Parochne už nemali také veľké rozmery.

Silueta a kvalita ženského oblečenia sa zmenila ešte viac ako mužského. Ženy nosili na všetky príležitosti, pokiaľ nebola predpísaná veľká toaleta, pohodlnú contouche, ktorá sa vyvinula z domáceho plášťa. Nízky malý napudrovaný účes celkom nahradil predchádzajúci, veľmi komplikovaný. Výstrihy boli väčšie ako barokové, pás bol zo začiatku len ľahko zošňurovaný a rozmery opäť vzkriesenej krinolíny neboli spočiatku prehnané. Sukne sa vystužovali koticami, vyrábanými z veľrybích kostí[19].

V rokoch 1730-1789 - sa v móde uplatňoval **rokokový štýl** odievania. Štýl z obdobia rokoka sa vyznačoval rozmarnosťou, nesúmernosťou/asymetriou, jemnými detailmi a ľahkosťou, teda vyumelkovanou krásou, čo ešte viac zdôrazňovali tkaniny. Najčastejšie boli na odevy žien a mužov používané materiály: satén, atlas, brokát a čipky v pastelových farbách.

Odev ženy mal živôtik s hlbokým výstrihom a úzke rukávy, ktoré boli zdobené kaskádou čipiek. Pôdorys kužeľovitej sukne bol pôvodne kruhový, neskôr oválny. Táto sukňa - krinolína, vystužená koticovými alebo kovovými kruhmi, bola výrazným odevom tohto obdobia[20].

Drobný živôtik tvoril kontrast proti mohutnej sukni. Dôležitosť získala bielizeň. Doménou boli účesy a doplnky, ktorými bol vejár, rukavice a rukávnik. Dámy nosili jemné hodvábné črievičky s vysokými podpätkami.

Odev z obdobia rokoka

Odev muža bol tiež dekoratívny až zženštilý, s množstvom volánov, čipiek a stúh. Vesta a taktiež rukávy boli kratšie. Nohavice siahali ku kolenám a boli dopĺňované bielymi pančuchami.

Neskôr sa odev muža zjednodušil a oslobodil od čipiek a volánov. Z kabátca na bokoch vystuženého vznikol frak, ktorý sa stal základom odevu muža.

V rokoch 1730-1741 - sa J. Wyatt a L. Paul pokúšali vynájsť valcový spriadací stroj a založiť mechanickú práčovňu. Pokus sa skončil neúspechom.

Krinolíny rokoka z rokov 1730, 1744 a 1777

Rokokové mužské siluety

Rokokové držanie tela

Podobne prehnané rozmery ako krinolína mali aj účesy, boli veľmi vysoké, a rovnaké to bolo aj s používaním púdro, líčidiel a mušiek. Až na konci tohto obdobia bol moderným malý účes, muži si vlasy česali dozadu a tam sťahovali hodvábnou stuhou. Vznešení muži si často dávali hlavu starostlivo ondulovať a pokrývali si ju trojrohým klobúkom.

Ženské rokokové topánky

Ženský účes z roku 1780

Najobľúbenejšími materiálmi mužskej aj ženskej módy bol hodváb s kvetinovými ornamentami a ťažké brokáty. Detská móda sa čoraz viac prestávala podobať móde dospelých.

Pretože pod vplyvom dopytu sa vyrábali aj lacnejšie obručové sukne a ostatné rokokové módne predmety, prenikla táto móda aj medzi menej majetné vrstvy a na vidiek.

Pred Priemyselnou revolúciou^[21] - zamestnalo 5 až 8 priadok jedného tkáča. Jedna priadka pritom upriadla až 500 m vlnenej priadze denne. Niet sa čomu čudovať, že látky boli veľmi drahé a šaty museli vydržať dlho.

[1] Roku 1468 burgundský vojvodca Karol Smelý nariadil dvoranom čierny ceremoniálny odev, boli vydané aj ďalšie právne predpisy, ktoré potierali módne výstrelky, stanovená bola aj dĺžka topánok...

[2] Myslí sa každá nohavica. Nazvané boli my-party.

[3] Od tých čias sa stal častým objektom módnych zmien a vlastne spôsobil prevrat v tvarovaní obuvi. Popri podpätku je hlavnou obeťou módy topánok špička a až potom farba a materiál.

[4] V tom čase sa dámske živôtky vystužovali veľrybiami kosťami.

[5] Panstvo španielskej módy bolo podložené politicky. Jej nadvláda vo svetovom meradle súvisela s mocenským postavením španielskej svetovej ríše, ktorá dosiahla svoj vrchol za Katola V. Španielska moc vystupovala ako zaprisahaný odporca všetkého pokrokového a reformačného, bola nositeľkou inkvizičnej morálky, ktorá podlamovala sebavedomie, prekrúcala charaktery a ubíjala ľudskú dôstojnosť.

[6] Bola vyrobená z tvrdého plátna a predstavuje prvého predchodcu krinolíny.

[7] Takéto obruče - konštrukciu nosili len šľachticné a bohaté ženy v mestách.

[8] Hovorilo sa mu mlynský kameň.

[9] Vyžadovalo sa úplné zahalenie nôh.

[10] Odkiaľ sa postupne rozšírila.

[11] Podobné dnešným jazdeckým.

[12] Až takú, že meštianky robili dojem neprestajného tehotenstva.

[13] Túto módu Angličania priniesli aj do Ameriky.

[14] Paríž napríklad posielal každý mesiac dve módne figuríny v životnej veľkosti do Londýna a neskôr aj do ostatných hlavných miest Európy.

[15] Len v roku 1665 dal panovník Ľudovít XIV. licenciu štyridsiatim ôsmim parochniarom.

[16] Doma nosili len domácu čiapočku a za módny účes považovali parochňu.

[17] Veľká parochňa z moderných svetlých vlasov stála až 1000 toliarov, a aj keď sa vyrábali aj lacnejšie parochne z ovčej a kozej vlny, chudobní na ňu nemohli ani pomyslieť.

[18] Francúzsky časopis vychádzal neskoršie ako mesačník s kolorovanými rytinami. V sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch boli najpodrobnejšie vykreslené a opísané zložité rokokové účesy.

[19] Bol po nich taký dopyt, že holandské generálne stavy založili v roku 1722 akciovú spoločnosť na lov veľrýb len pre tento účel, aby dodávali materiál pre výrobu vystužených sukni nazývaných pancier.

[20] Jej kostru tvorilo až 5 radov obručí, rozmery krinolíny znemožňovali chôdzu vedľa módnej dámy.

[21] Dovtedy sa priadlo výlučne ručne.

Zdroje

Použitá, citovaná a odporúčaná literatúra:

- *Ako funguje svet? Reader´s Digest Výber*,
- *Ľudia a móda*, Zítek Odolen, Osveta-Bratislava, 1962,
- *Model Kompletní průvodce, jak se stát profesionální modelkou a modelem*, Marie P. Andersonová, prepísala Carole Andersonová Svojka a Vašut, 1995,
- *Od fíkového listu k džínom*, Jana Skarlantová, Grada Publishing, Praha, 1999,
- *Týždenník Plus 7 dní*,
- *Topmodelky Pohled do zákulisí*, Sandra Morrisová, Nakladatelství Slovart, Praha 1996,
- *Všeobecná encyklopédia pre mladých*, Mladé letá.